

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОДАТКОВИХ СИСТЕМ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ТА УКРАЇНИ

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE TAXATION SYSTEMS OF FOREIGN COUNTRIES AND UKRAINE

У статті розглянуто та порівняно податкові системи зарубіжних країн та України. Розглянуто такі аспекти оподаткування, як податок на додану вартість, податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств тощо. Виявлено, що в Україні на відміну від зарубіжних країн у структурі податкових надходжень переважають непрямі податки. Зроблено висновки, що податкова система України доволі проблемна. Наведено рекомендації щодо її вдосконалення.

Ключові слова: податок, податкова система, податок на додану вартість, податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, податковий тиск, податкові ставки, платники податків.

В статье рассмотрены и сравнены налоговые системы зарубежных стран и Украины. Рассмотрены такие аспекты налогообложения, как налог на добавленную стоимость, налог на доходы физических лиц, налог на прибыль предприятий и тому подобное. Выявлено, что в Укра-

ине в отличие от зарубежных стран в структуре налоговых поступлений преобладают непрямые налоги. Сделаны выводы, что налоговая система Украины достаточно проблематичная. Приведены рекомендации относительно её совершенствования.

Ключевые слова: налог, налоговая система, налог на добавленную стоимость, налог на доходы физических лиц, налог на прибыль предприятий, налоговое давление, налоговые ставки, налогоплательщики.

The article examines and compares tax systems of foreign countries and Ukraine. We consider the following aspects of the tax as VAT, income tax, corporate income tax and so on. Revealed, that in Ukraine, unlike foreign countries in tax revenue is dominated by indirect taxes. The conclusions that the tax system of Ukraine rather problematic. The recommendations concerning its improvement.

Key words: tax, taxation, VAT, income tax, corporate income tax, tax burden, tax rate, taxpayers.

УДК 657.336:351.713

Селіванова Н.М.

к.е.н., доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту

Одеський національний політехнічний університет

Химич Р.В.

студент

Одеський національний політехнічний університет

Постановка проблеми. Створення ефективної податкової системи є запорукою стабільного економічного розвитку держави, адже податкова система забезпечує постійне надходження коштів до державного бюджету. Податкова система повинна сприяти розвитку діяльності юридичних осіб та приватних підприємців і в той же час задовольняти потреби держави. Одним із шляхів вдосконалення податкової системи України є її порівняння з розвиненими зарубіжними країнами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням даного питання займалися такі науковці, як: П. Мельник, Т. Волинець, Ю. Козак, В. Козаченко, О. Лютий, Л. Біла, Л. Лисак, А. Гречко та інші. Однак, на сьогодні залишаються невирішеними питання дотримання соціальної направленості оподаткування, адміністрування податків, росту податкової культури населення.

Формування цілей. Метою даної статті є порівняння податкової системи України з податковими системами провідних зарубіжних країн з ціллю виявлення переваг та недоліків їх застосування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Податкова система виступає в ролі одного із найвпливовіших елементів регулювання економічних і соціальних процесів держави. Основне завдання при формуванні податкових систем полягає в оптимізації потреб у податкових надходженнях із можливостями їхнього отримання. В Україні питома вага податкових платежів у структурі валового внутрішнього продукту нижча, ніж в Японії чи країнах ЄС, але більша, ніж в США (рис. 1).

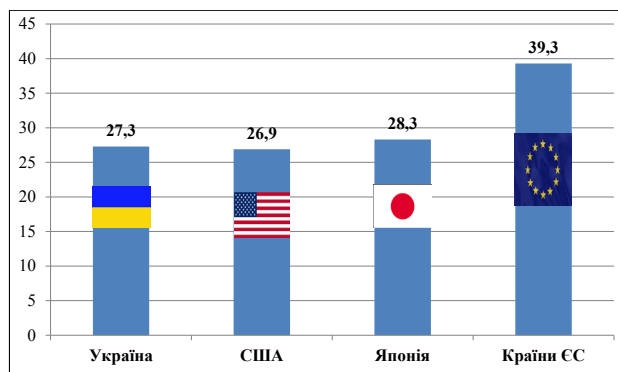

Рис. 1. Питома вага податків у структурі ВВП країн ЄС, США, Японії та України (удосконалено автором на основі [1])

З рис. 1 можна зробити висновок, що в Україні відносно невеликий податковий тиск 27,3%, менший лише в США 26,9, в той час у країнах ЄС податковий тиск у середньому склав 39,3 відсотка.

Для оцінки ефективності податкової системи можна виділити такі основні принципи, на яких повинна базуватись податкова система, як простота адміністрування, соціальна направленість, економічна ефективність.

Принцип простоти адміністрування полягає в мінімізації витрат на сплату податку, простоту його нарахування, зменшення часу на його адміністрування, зручність тощо. Працівники податкової служби повинні надавати допомогу платникам податків у вигляді безкоштовних консультацій, рекомендацій, щодо виконання їх зобов'язань перед державою.

Принцип соціальної направленості полягає у тому, що податкова система повинна сприяти вирішенню соціальних проблем. З точки зору теорії у світі існує два підходи до оподаткування доходів:

1) плоска шкала оподаткування означає податок, що справляється за єдиною ставкою за будь-якого рівня доходу – єдина ставка прибуткового податку, яка розглядається, як альтернатива прогресивному оподаткуванню;

2) прогресивна шкала оподаткування – система оподаткування, що побудована на принципі збільшення податкових ставок залежно від зростання рівня оподаткованого доходу платника податку [2, с. 32].

Плоска система застосовується переважно в країнах, які не можна віднести до економічних лідерів, а саме: в Україні, Росії, Грузії, Болгарії та інших. Справа у тому, що плоска шкала оподаткування не відповідає принципу соціальної рівності, оскільки малозабезпечені та заможні верстви населення сплачують у бюджет однаковий відсоток свого доходу.

Прогресивна система оподаткування застосовується в таких провідних країнах світу, як: Франція, США, Німеччина, Великобританія, Нідерланди.

Наприклад, у Франції особи з низьким доходом звільняються від податку, а річні доходи у межах 5963 євро оподатковуються за ставкою 0%; річні доходи від 5963 євро до 11896 євро – за ставкою 5,5%; річні доходи від 11 897 євро до 26 420 євро – за ставкою 14%; доходи у частині від 26 421 євро до 70 830 євро – за ставкою 30%; від 70 831 до 150 000 євро – за ставкою 41%; від 150 001 до 1 000 000 євро – за ставкою 45% [3].

В Японії особи з річними доходами від 1 до 1 950 000 єн – за ставкою 5%; річні доходи від 1 950 001 єн до 3 300 000 єн – за ставкою 10%; річні доходи від 3 300 001 єн до 6 950 000 єн – за ставкою 20%; річні доходи від 6 950 001 єн до 9 000 000 єн – за ставкою 23%; річні доходи від 9 000 001 єн до 18 000 000 єн – за ставкою 33%; річні доходи від 18 000 001 єн і більше – за ставкою 40%.

Принцип економічної ефективності має базуватися на відповідності встановлених ставок податків економічному розвитку країни. Цей принцип має враховувати вплив податкової системи на розвиток підприємницької діяльності та науково-технічного прогресу.

Немалу роль відіграє і кількість податків, що менше податків то легше здійснювати контроль за правильністю їх нарахування та сплати. В Україні у загальному сплачують 11 податків та зборів, 7 державних та 4 місцевих. В Японії 55, 25 державних та 30 місцевих податків та зборів. У провідних країнах ЄС від 7 до 16 (Нідерланди – 9, Італія – 15, Франція – 7, Німеччина – 16, Португалія – 8, Іспанія – 8). У Великобританії 8 податків.

За цим показником можна зробити висновок про те, що в Україні оптимальна кількість податків на фоні країн ЄС, що свідчить про умовну легкість їх адміністрування.

В Україні переважну частину надходжень до бюджету складають непрямі податки, тобто податки, що сплачуються кінцевим споживачем. До основних непрямих податків належать податок на додану вартість та акцизний податок. Так у 2016 році податок на додану вартість склав 50,69% загальних надходжень до бюджету, а акцизний податок – 15,64%, податок на доходи фізичних осіб – 21,33%, податок на прибуток підприємств – 9,25%. Тобто фактично у 2016 році звичайне населення України сплатило 87,66% усіх податкових надходжень до бюджету, що в абсолютному вираженні склало 570 475,5 млн грн.

У розвинених європейських країнах та США переважну кількість надходжень до бюджету займають прямі податки такі, як прибутковий податок з фізичних осіб та податок на прибуток підприємств.

Також важливо виділити, що в Україні та Європі найбільш кримінальним є податок на додану вартість, у першу чергу це пов'язано зі звільнення операцій експорту від оподаткування даним податком і можливістю його відшкодування. Серед заходів, які вживаються країнами Єврозони, можна виділити: прийняття єдиного законодавства в частині боротьби зі зловживаннями з ПДВ із встановленням чітких правил щодо обміну інформацією та адміністративної співпраці податкових органів країн – членів ЄС; зобов'язання податкових органів надавати необхідну інформацію іншим органам влади в інших країнах у тих випадках, коли це може допомогти запобігти реєстрації або діяльності фіктивних підприємств; технічне, адміністративне та освітнє забезпечення розроблених заходів у боротьбі зі схемами, які фінансувалися через спеціально розроблену програму «Фіскаліс 2003-2007»; удосконалення програмного забезпечення за рахунок надання можливості здійснювати електронний аудит платників податків; мінімізація податкових пільг, обмеженість періоду їх застосування до окремих сфер господарювання [5, с. 68]. Упровадження такого досвіду може бути корисним для України.

Згідно з даними табл. 1 Україна посідає перше місце за найнижчими максимальними податковими ставками по трьох основних податках серед обраних країн Європи. На другому місці розмістилась Польща, на третьому Німеччина, четвертому Іспанія, п'ятому Нідерланди. Можна зробити висновок, що в Україні найнижчі максимальні податкові ставки серед провідних країн Європи.

Україні доцільно було б перейняти досвід Франції, у якої на мінімальний набір продовольчих товарів податок на додану вартість стягується за зниженою ставкою 2,2%. Україна має подібний

досвід, відповідно до ст. 193 ПК України, ставка 7% передбачена в операціях з постачання на митній території України та увезення на митну територію України лікарських засобів, дозволених для виробництва і застосування в Україні та внесених до Державного реєстру лікарських засобів, а також медичних виробів за переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України; постачання на митній території України та ввезення на митну територію України лікарських засобів, медичних виробів та/або медичного обладнання, дозволених для застосування у межах клінічних випробувань, дозвіл на проведення яких надано центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я [4].

Таблиця 1

Максимальні ставки податку на додану вартість, податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток в Україні та зарубіжних країнах

Країна	Ставка ПДВ		Ставка ПДФО		Ставка податку на прибуток підприємств		Загальний рейтинг країни, місце
	%	місце	%	місце	%	місце	
Україна	20	2	18	1	18	1	1
Німеччина	19	1	47,5	6	29,8	4	3
Іспанія	21	3	45	4	30	5	4
Італія	22	4	45,6	5	31,4	6	7
Франція	20	2	45	4	34,4	8	6
Нідерланди	21	3	52	7	25,5	3	5
Португалія	23	5	42	3	36	9	8
Бельгія	21	3	53,7	8	34	7	9
Польща	23	5	32	2	19	2	2

Також необхідно перейняти досвід країн ЄС стосовно відміни оподаткування дивідендів, це посприє росту інвестицій в українські підприємства та прискорить їх розвиток.

Згідно з опублікованим нещодавно дослідженням впливового експертного агентства США Швеція знаходиться на першому місці по зростанню продуктивності праці серед 12 найбільш розвинених країн Європи і світу [6].

Це пов'язано із соціальною спрямованістю її податкової системи. Також варто перейняти досвід Швеції в адмініструванні податків, вона застосовує єдину податкову декларацію для всього підприємства, таке впровадження зручне як для підприємств, так і для податкової служби.

Аналізуючи британську систему податкової адміністрації потрібно відзначити скомбінованість

у ній громадських та бюрократичних засад. Представники громадськості можуть брати активну участь у процесі оподаткування, до якого також залучені парламентські структури. У такій системі оподаткування платник не пасивний суб'єкт, а активний колега податкового органу [6].

Варто відзначити розбіжності в податковому та бухгалтерському обліку України, що створює ряд проблем при нарахування податків.

Також Україні варто зосередитися на підвищенні рівня довіри до фіскальної служби, лише 17% громадян довіряють її співробітникам [7]. Це пов'язано з високим рівнем корупції в рядах державної фіскальної служби, слабкому програмному забезпеченню, що зумовлює довгий період обробки інформації, недотриманню морально – етичних норм співробітниками. Також в Україні спостерігається низький рівень фінансово-економічної грамотності громадян.

Результати останніх досліджень красномовно засвідчили парадоксальні висновки: громадяни прагнуть одночасно жити у welfare state (держава загального добробуту), але працювати у ліберальній моделі, зокрема:

- третина громадян не знає (а чи хоче знати взагалі?), яку частину доходів сплачує у вигляді податків, але при цьому 2/3 вже вважають її несправедливою;

- 16% опитаних вважають справедливим узагалі не платити податки;

- половина громадян не готова платити більший відсоток податків для збільшення пенсій – як на заході (46% опитаних), так і на сході країни (52%) [8].

Також спостерігається низький рівень податкової культури, українці розглядають сплату податків, не як обов'язок перед державою, а як примус. Про це свідчить рейтинг Doing Business 2015 за субіндексом «Сплата податків» (табл. 2).

Таблиця 2

Рейтинг субіндексу податкової системи в Україні та зарубіжних країнах [9]

Країна	Місце у рейтингу	Платежі (кількість)	Час (кількість годин на рік)	Середньо-зважена ставка оподаткування, %
Україна	108	5,0	350,0	52,9
Польща	87	18,0	286,0	38,7
Німеччина	68	9,0	218,0	48,8
США	47	10,6	175,0	43,8
Грузія	38	5,0	362,0	16,4
Білорусь	60	7,0	183,0	52,0

Окрім того, на рівень податкової культури впливає модель взаємовідносин платника податків та держави. Загалом, у світовій практиці виділя-

ють три моделі взаємовідносин держави та платників податків:

1. Домінування держави у взаємовідносинах «держава – платники податків». У цих взаємовідносинах платники здебільшого наділені обов'язками, а держава правами. Платники податків у такій моделі розглядаються, як постачальники фінансових ресурсів. Оскільки їх права обмежені, то вони не зацікавлені в добровільному виконанні своїх податкових зобов'язань, тому рівень ухилення від оподаткування досить високий. Держава зі свого боку збільшує адміністративний тиск, застосовуючи дедалі жорсткіші засоби контролю. У результаті, збільшується державний контрольний апарат і зростає рівень тіньової економіки. Така модель притаманна авторитарним державам і, безумовно, не може застосовуватись у демократичних країнах.

2. Домінування платника у взаємовідносинах «держава – платники податків». Така модель притаманна для слабких держав з низькоефективним державним апаратом. Унаслідок безконтрольних дій платників рівень ухилення від оподаткування, як і в попередній моделі, зростає. Таким чином зменшується обсяг податкових надходжень до державного бюджету і викривляються умови конкурентного середовища, оскільки платники податків, що ухиляються від оподаткування, отримують додаткові фінансові ресурси для подальшого їх інвестування у свій бізнес. Безперечно, модель домінування платника не може бути ефективною, оскільки рано чи пізно її наслідком стане криза державних фінансів і посилення державного контролю аж до домінування держави над платниками.

3. Модель «взаємних зобов'язань». Цю модель обирають демократичні країни та країни з перехідною економікою. Усі суб'єкти податкових відносин є рівноправними, і діяльність кожного з них є підконтрольною та підзвітною. І держава в особі фіскальних органів і платники зобов'язані дотримуватись податкового законодавства та наділені однаковими гарантіями щодо дотримання й захисту своїх законних прав. Платник розглядається вже, не як об'єкт контролю, а як рівний партнер, який сплачує платежі податкового характеру за отримання належних послуг та гарантій з боку держави [10, с. 136].

На нашу думку в Україні на даний момент функціонує модель домінування платника у взаємовідносинах «держава – платники податків», яка поступово переходить у модель домінування держави у взаємовідносинах «держава – платники податків».

Потрібно відмітити й неналежний контроль держави за сплатою податків та недосконалість податкового законодавства у випадку його порушень. У Податковому кодексі України відсутня чітко прописана відповідальність платника податків за порушення податкового законодавства.

У США, наприклад, кримінальна відповідальність за злочини у сфері оподаткування встановлюється Кодексом внутрішніх доходів (англ. – Internal Revenue Code або I.R.C.), у Франції – Загальним кодексом про податки (фран. – Code Général des Impôts, CGI), у Німеччині – Положенням про податки (нім. – Abgabenordnung), а у Великій Британії та Італії – окремими спеціальними законодавчими актами про податки [11, с. 45].

Висновки з проведеного дослідження. Україна знаходиться у пошуку ефективної податкової системи. Реформування податкової системи лише частково дало змогу усунути недоліки податкового законодавства та податкової системи.

Порівнявши податкову систему України з більш розвиненими країнами, ми дійшли висновку, що ідеальної податкової системи не існує ні в одній із країн, але є системи наближені до ідеалу в таких країнах, як: Німеччина, США, Італія. З позитивних характеристик податкової системи України можна виділити відносно невеликий податковий тиск порівняно з країнами Європи та найнижчі ставки основних податків. На жаль, негативних характеристик набагато більше, ніж позитивних, серед них переважна доля податкових надходжень від непрямих податків над прямими, плоска система оподаткування, значні розбіжності в бухгалтерському та податковому обліках, слабка система адміністрування.

Уряду країни потрібно зосередитися на реформуванні податкової системи, а саме:

- мінімізувати розбіжності в бухгалтерському та податковому обліках;
- урівноважити податкові надходження від прямих та непрямих податків;
- перейти на прогресивну шкалу оподаткування, що дасть змогу дотримання принципу соціальної направленості та нівелювання спрощеної системи оподаткування;
- розширити перелік товарів, що оподатковуються за заниженою ставкою податку на додану вартість на мінімальний набір продовольчих товарів;
- відмінити оподаткування дивідендів з метою залучення інвестицій у підприємства України;
- перейняти європейський досвід у частині боротьби зі зловживаннями з податку на додану вартість;
- розробити впровадити на основі досвіду Швеції єдину податкову декларацію для підприємств;
- підвищити рівень довіри населення до податкової служби, шляхом проведення роз'яснювальних семінарів, розширення та прозорості подання інформації на сайті податкової, переходу на модель «взаємних зобов'язань» у взаємовідносинах «держава – платники податків»;
- увести стимулюючі міри для розвитку малого та середнього бізнесу;

– підвищити заробітну плату працівникам податкової служби з метою залучення кваліфікованих спеціалістів;

– удосконалити Податковий кодекс України в розділі відповідальності за порушення податкового відповідальності (прописати відповідальність за кожним із порушень).

На нашу думку, після впровадження цих заходів податкова система України стане набагато ефективнішою.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Taxation trends in the European Union // European Commission. Taxation trends in the European Union [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/index_en.htm
2. Соколовська А.М. Податкова система держави: теорія та практика становлення: автореф. дис. д.е.н. / А.М. Соколовська – К., 2002. – 488 с.
3. Карлін М.І. Фінанси країн Європейського Союзу / М.І. Карлін. – К.: Знання, 2011. – 639 с.
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI // База даних інформаційно-правової системи «ЛІГА». [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.liga.net>
5. Гречко А.В. Перспективи реформування податкової системи України в умовах євроінтеграції / А.В. Гречко // Економіка та управління національним господарством. – 2014. – № 3. – С. 60-70.
6. Дані Державного комітету статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sta.gov.ua/control/uk>
7. Моніторинг прогресу реформ. Звіт за 2015 рік. Розділ «Податкова реформа» / Національна рада реформ, Проектний офіс. – С. 49. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reforms.in.ua/ua/reformy/zvity> http://reforms.in.ua/sites/default/files/upload/broshura_a4_ukr.pdf
8. Презентація результатів дослідження на тему: «Сприйняття українцями ситуації в сфері оподаткування України» / Український офіс міжнародного дослідницького агентства IFAK Institut. – Червень, 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ueff.org/#!/Податкова-панщина-лише-20-українців-вважають-існуючі-податки-справедливими> /cjds/575e8e470cf2d021c3fb4c96
9. Рейтинг Doing Business [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://russian.doingbusiness.org>
10. Паславська Р.Ю. Основні напрями реформування вітчизняної системи адміністрування податків / Р.Ю. Паславська // Формування ринкової економіки в Україні: науковий збірник – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2014. – Вип. 31. – Ч. 2. – С. 135-140.
11. Гусейніков Ю. Досвід країн Євросоюзу в боротьбі з податковими злочинами / Ю. Гусейніков // Україна-НАТО. – К., 2008. – № 3. – С. 45.